

TƏBİİ FƏLAKƏTLƏRİN İDARƏ OLUNMASINDA MÜASİR TEXNOLOGİYALARDAN İSTİFADƏ

Şəbnəm Qurbanova

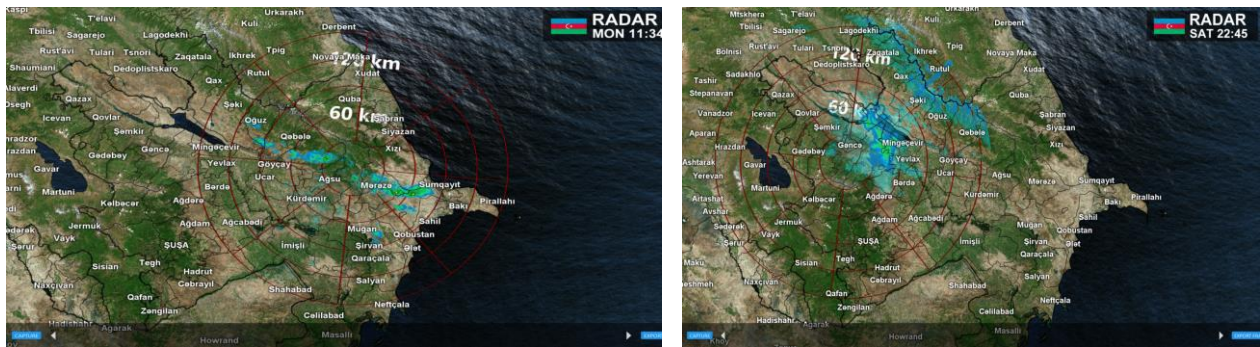
AR Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi Milli Hidrometeorologiya Xidməti, Bakı

Shabnam.gurbanova95@gmail.com

Müasir iqlim dəyişmələrinin təzahürü təkcə temperaturun yüksəlməsində deyil, həmçinin təbii fəlakətlərin baş vermə intensivliyinin və arealının dəyişməsinə səbəb olur. Bunu ərazimizin hidrometeoroloji müşahidə məlumatları da təsdiq edir. Mezomiqyaslı sinoptik proseslərin inkişafı nəticəsində ərazimizdə siklonik fəaliyyət tez-tez təkrarlanır, yağıntılı günlərin sayı artır. Bəzən bir gün ərzində aylıq iqlim normasının bir neçə misli qədər yağıntı düşür. Cəbhəvi proseslərlə yanaşı, ölkədə, xüsusilə dağlıq ərazilərdə əsasən yaz-yay aylarında atmosferin dayanıqsızlığı ilə əlaqədar olaraq, kütlədaxili proseslər də daha tez-tez təkrarlanır. Qısamüddətli lokal xarakterli yağışlar yağır, ildırım-dolu prosesi müşahidə olunur. Azərbaycanın coğrafi mövqeyi və iqlim şəraitinə uyğun olaraq, ildırım-dolu prosesi əsasən dağlıq və dağətəyi ərazilər üçün xarakterik olsa da, son illərdə aran rayonlarında da müşahidə olunur. Qeyd olunun bu amillər hidrometeorologiya sahəsində ağıllı və müasir texnologiyalara keçidi labüd edir. Azərbaycan hidrometeorologiya sahəsində dünyanın qabaqcıl ölkələrinin praktikasına inteqrasiya etməkdədir. Müşahidə şəbəkəsinin avtomatlaşdırılması, yeni hava radarlarının quraşdırılması buna əsas nümunədir. Yaxın gələcəkdə hidrometeo-

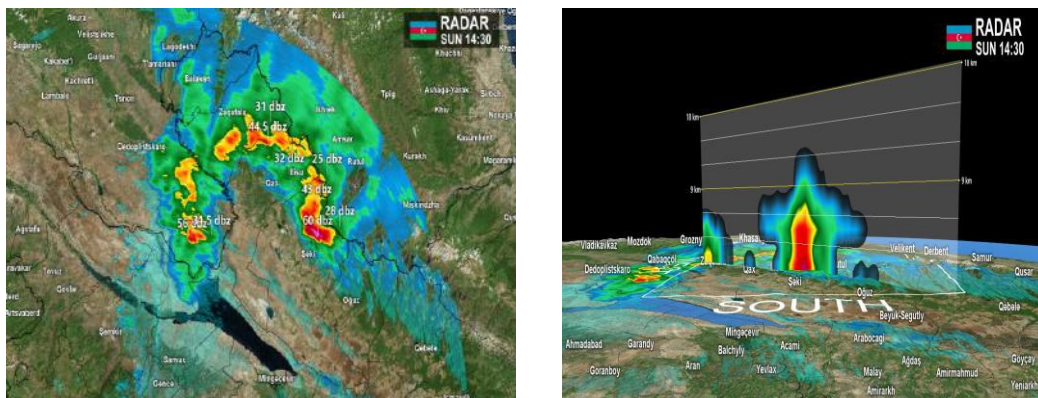
roloji xidmətin optimallaşdırılması istiqamətində yeni yüksək rezolyusiyalı rəqəmsal proqnoz modellərinin tətbiqi, aeroloji müşahidələrin bərpası, radiometeoroloji müşahidə şəbəkəsinin genişləndirilməsi və hidro-meteoroloji stansiyaların tam avtomatlaşdırılması əsas prioritet məsələdir.

Hazırda Erkən Xəbərdarlıq Sisteminin yaradılması ildırım-dolu proseslərinin, intensiv yağışların, sel və daşqınların operativ proqnozuna şərait yaradır. Təhlükəli bulud sistemləri ilə əlaqədar olaraq, atmosfer hadisələrinin izlənilməsi üçün ikilipolyarizasiya metodu ilə işləyən dopler radarlarından istifadə olunur. Meteoroloji radiolokatorlar təhlükəli hadisələrlə səbəb olan konvektiv buludluq haqqında etibarlı diaqnostik məlumatlar əldə etməyə imkan verir. Bu məlumatlar leysan, dolu və ildırımla əlaqədar bulud və bulud sistemlərinin hərəkət trayektoriyasının müəyyənəşdirilməsində, 1-3 saatlıq hava proqnozlarının hazırlanmasında, fırtına və fırtına təhlükəli rayonların müəyyənəşdirilməsində çox faydalıdır. Onlar həmçinin müntəzəm olaraq buludluq və yağıntıların faktiki vəziyyətinin verilən müvafiq qısamüddətli proqnozlara uyğunluğunu yoxlamağa və lazım gəldikdə onlara müvafiq düzəlişlər etməyə imkan verir.

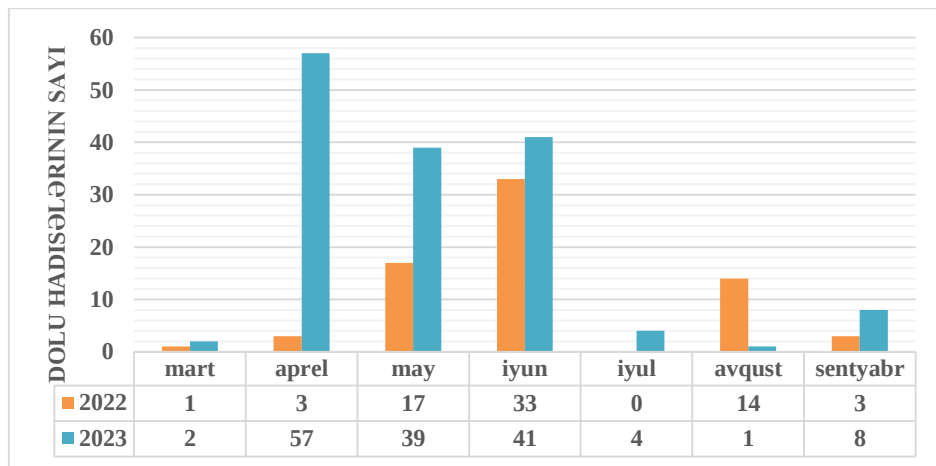
Şəkil 1. Şamaxı və Göygöl rayonlarında yerləşən meteoroloji dopler radarlarının əhatə radiusu

2021-ci il iyunun 6-da gündüz saatlarından başlayaraq Balakən-Şəki bölgəsində yağıntılı hava şəraiti qeydə alınıb, bəzi yerlərdə yağış leysan xarakterli və intensiv olub. Şəki rayonunun İncə və Zunud kəndlərinə 20 mm diametrli dolu yağıb. Saat 18:15-dən 01:30-dək Kişçay stansiyasında 42 mm, Şəki şəhərində isə 19,5 mm yağıntı düşüb. Leysan yağışları nəticəsində Kiş çayında suyun səviyyəsində artım müşahidə olunub və qısamüddətli sel baş verib.

Şəkil 2. 06.06.2021-ci il tarixində Böyük Qafqaz zonasında qeydə alınmış topa-yağış buludlarının radar vasitəsilə aşkarlanması

Son illərdə buna oxşar proseslər daha çox təkrarlanır. 2022 və 2023-cü illərdə dolu və sel hadisələrinin sayında olan artım bunun əyanı göstəricisidir. 2022-ci ildə 50 sel hadisəsi qeydə alındığı halda, 2023-cü ildə bu göstərici 3 dəfə artaraq 147-yə çatmışdır.

Müasir və ağıllı texnologiyalardan istifadə təbii fəlakətlər barəsində əhalini əvvəlcədən xəbərdar etməyə, insanların həyat və fəaliyyətinə dəyə biləcək riski minimuma endirməyə şərait yaradır.